

สรุปการบรรยายพิเศษ “ประวัติศาสตร์พม่า: ความหลากหลาย
อำนาจ ความรู้และความเป็นอื่น”

โดย ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์

เมื่อวันที่ 7 กันยายนที่ผ่านมา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ร่วมกับศูนย์ชาติพันธุ์ศึกษาเพื่อการพัฒนา ได้จัดบรรยายพิเศษในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์พม่า: ความหลากหลาย อำนาจ ความรู้ และความเป็นอื่น” นำเสนอโดยดร. สุเนตร ชุตินธรนนท์ ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดูประวัติศาสตร์พม่าผ่านมิติประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม

ดร.สุเนตรเริ่มต้นกล่าวถึงประเด็นของ “พม่า” ในการบรรยายครั้งนี้ว่า โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อมีพูดถึงการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของพม่า จะมีกรอบการศึกษาอยู่เสมอ ซึ่งเป็นกรอบที่คนส่วนใหญ่มักจะคุ้นเคย ไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ โดยกรอบสำคัญที่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภาวะปัจจุบัน เวลานี้อ่านบทความพม่าที่หรือไปฟังเรื่องพม่าที่ไหน ประเด็นการเลือกตั้งถูกชูเป็นประเด็นสำคัญ เราสนใจภาวะปัจจุบันเป็นสำคัญ ส่วนประการที่สองคือเวลามองพม่าเราจะมองผ่านแว่นของคนอื่นเสมอ คือคนไทยด้วยกันเอง หรือจากจุดยืนหรือมุมมองของเราเป็นสำคัญหรือข้อมูลผ่านโลกตะวันตก ซึ่งเป็นข้อมูลผูกขาดการรับรู้เรื่องของพม่าจากเวทีนานาชาติ แต่ไม่เคยศึกษาจากมุมมองของพม่า

ในคำว่า “พม่า” มีหลายคิดหลายและมิติที่หลากหลาย เช่นคำว่าพม่า อาจหมายถึงคนพม่าที่อยู่ในประเทศหรือคนที่ลี้ภัยหรือประกอบธุรกิจการค้าต่างประเทศ พม่ากลุ่มที่เป็นกองทัพ หรือประชาชนทั่วไป หรือเป็นพม่าที่เป็นชาติพันธุ์เบอร์มัน (Burman) หรือที่เป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีรายละเอียดมากมาย หลายคนอาจจะเกิดคำถามขึ้นในใจว่าการบรรยายครั้งนี้จะมองจากส่วนไหน ซึ่งจะเป็นการมองจากเงื่อนไขภายในของภาครัฐหรือบทบาทของรัฐ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ได้สะท้อนทั้งหมดของความเป็นพม่า แต่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่ความเข้าใจเรื่องพม่าที่ผ่านมาและในปัจจุบัน

เมื่อตีกรอบว่าจะศึกษาพม่าจากผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นสำคัญ ปัจจัยสำคัญคือเน้นเรื่องการเมืองเป็นหลัก ไม่ว่าจะจะเป็นความเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจ หรือเงื่อนไขในการใช้อำนาจของรัฐ หรือพม่ากับชนกลุ่มน้อย และพม่ากับต่างประเทศ เช่น จีนและอินเดีย และหากเรามองกลับไปภายในของพม่า กิจกรรมของพม่ามีหลากหลายมหาศาลมาก บางครั้งไม่สามารถตีแบ่งแยกแยะว่าเป็นการเมือง ศาสนา สังคม และประวัติศาสตร์ เพราะสิ่งเหล่านี้มีการร้อยรัดเข้าด้วยกัน อย่างการย้ายเมืองหลวงจากกรุงย่างกุ้งไปที่เนปีดอร์ ก็สามารถอธิบายได้หลายมิติทั้งการเมือง ศาสนา ประวัติศาสตร์ ขึ้นอยู่กับจะเอามิติส่วนไหนมานำเสนอ แต่ส่วนใหญ่จะพิจารณาจากตรรกะทางการเมืองเป็นตัวตั้ง คือมีลักษณะสมเหตุสมผลและ scientific หรือไม่ ซึ่งบางครั้งไม่สามารถอธิบายได้เพียงมิติใดมิติหนึ่งนั้นเท่านั้น การบรรยายนี้จึงอยากเอาภาคส่วนอื่น ที่ไม่ได้พูดถึงในเชิงบทบาทของผู้นำพม่า โดยเริ่มแรกในมิติประวัติศาสตร์ และผู้นำพม่าใช้ประวัติศาสตร์อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอำนาจความชอบ

ธรรมทางการเมือง การกล่อมเกลாதองสังคม ตัวอย่างของการย้ายเมืองหลวงเป็นต้น แต่พอจับในรายละเอียด ไม่มีเส้นแบ่งชัดเจนระหว่างกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ทั้ง 3 ตัวหล่อหลอมกลมกลืนในตัวเอง ดังนั้น จะพูดเรื่องเหล่านี้ที่สัมพันธ์กัน โดยดูผ่านกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อดูว่าจะทำให้เราเข้าใจพม่าอย่างไร

ย้อนประวัติศาสตร์ยึดครองอำนาจเผด็จการทหาร

ดร.สุนทรเสนอต่อว่า เมื่อพูดเช่นนี้ จึงเป็นธรรมดาของนักประวัติศาสตร์ว่าจะมีจุดเน้นและกรอบอยู่ตรงไหน การแบ่งยุคการเมืองพม่าทำได้หลายวาระ เช่น หลังการประกาศเอกราช หรือตั้งแต่ยุคเนวิน หรือตั้งแต่ปี 1988 ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หากใช้กรอบการแบ่งตั้งแต่ปี 1988 หรือตั้งแต่ช่วงปี 1990 ถึงปัจจุบัน การอธิบายต้องย้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์ในปี 1988 ด้วย เมื่อเป็นกรอบนี้ เราต้องเข้าใจว่าประวัติศาสตร์ที่ผันแปรหรือช่วงเปลี่ยนแปลงจะใช้ปี 1988 เป็นจุดตัด (break) และเป็นจุดเริ่มต้นเคลื่อนไหวทางการเมือง คือการลุกฮือของประชาชน ถ้าดูงานจากตะวันตกมักจะใช้คำว่า popular revolution หรือ people revolution แม้ว่าอาจจะไม่ได้ทำให้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองเหมือน 14 ตุลาอย่างในประเทศไทย เพราะท้ายที่สุดกองทัพก็กลับมายึดอำนาจได้เหมือนเดิม ถึงแม้ว่าจะมีการลุกฮือทั้งในเมืองหลวงและอื่นๆทั่วประเทศ ตั้งแต่เนวินขึ้นมาเถลิงอำนาจตั้งแต่ปี 1962 ซึ่งมีงานศึกษาเรื่องนี้มากมายแล้ว ผลจากการเหตุการณ์นี้ทำให้เนวิน ซึ่งครองอำนาจมาเป็นเวลาช้านานในฐานะประธานาธิบดี ต้องก้าวลงจากอำนาจจะลงจริงหรือไม่เป็นอีกเรื่อง แต่จำเป็นต้องให้คนอื่นมารั้งสถานะนั้นไว้ ในเดือนกรกฎาคม 1988 Sein Lwin ซึ่งเป็นนายทหารมีกิตติศัพท์ the butcher of Rangoon เพราะเอากองกำลังปราบประชาชน ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง แต่อยู่ได้แค่ 2 เดือน ก็ต้องลงจากตำแหน่งและให้ Mong Mong พหลเรือนซึ่งเป็นคนสนิทของเนวินขึ้นมาทำหน้าที่แทนในวันที่ 19 สิงหาคม 1988 แต่อยู่ได้ไม่กี่เดือน เพราะไม่สามารถทำให้เกิดความสงบได้

ในขณะที่หลายฝ่ายเห็นว่าเกิดปฏิวัติภายใน ทหารเก่าไม่พอใจที่เนวินไม่สามารถเอาความสงบภายในประเทศกลับมาได้ จึงเกิดรัฐประหารหลายๆในวันที่ 18 กันยายน 1988 ทำให้เกิดกลุ่มของ Saw Mong และหน่วยงาน สออร์ก (SLORC- State Law and Order Restoration Council) ในวันที่ 29 กันยายน 1988 โดยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ต้องการมาสร้างความสงบ และสัญญาจะให้มีการเลือกตั้ง และในที่สุดการเลือกตั้งมีขึ้นในวันที่ 16 มิถุนายน 1990 หลังจาก 28 ปีที่ไม่ได้มีการเลือกตั้งขึ้นเลยตั้งแต่เนวินยึดอำนาจในปี 1962 ได้เกิดการเลือกตั้งที่มีประชาชนที่มีสิทธิในการเลือกตั้งจำนวน 28.2 ล้านคน จำนวน 75 % ของผู้มีสิทธิทั้งหมดออกมาเลือกตั้ง ในขณะที่มีพรรคการเมืองทั้งหมด 234 พรรค แต่มีพรรคลงเลือกตั้งได้จริงๆเพียง 93 พรรค พรรค NLD (National League for Democracy) ชนะเก้าอี้ถึง 392 จาก 485 ที่นั่ง คิดเป็น 80% ส่วนพรรค NUP (National Unity Party) ซึ่งเป็นพรรคของรัฐบาลได้ 10 ที่นั่ง ปรากฏว่า SLORC ปฏิเสธการถ่ายโอนอำนาจต่อมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกในปี 1992 เป็นการขึ้นมาของกลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญในการรบกับชนกลุ่มน้อย เป็นทหารระดับภูมิภาค คนกลุ่มนี้มีตานฉ่วย และหม่องเอ ร่วมกับกลุ่มที่มีฐานอำนาจเดิมอย่าง ชิน ยุนต์

ซึ่งใกล้ชิดกับเนวิน ช่วงเวลานี้ ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้นำอย่างเป็นรูปธรรม เพราะฐานอำนาจเดิมค่อนข้างอาวุธโสและสัมพันธ์กับการต่อสู้ในช่วงอานานิคมกับอังกฤษและญี่ปุ่น ที่เป็นสายนายพลองซาน ซึ่งกลุ่มใหม่มีบทบาทใหม่ในการรบในสนามจริง

อย่างไรก็ตาม จะเป็นกลุ่มไหนขึ้นมาก็แล้วแต่ มันไม่เกิดกระบวนการส่งอำนาจจากการเลือกตั้งจากกองทัพสู่ฝ่าย pro democracy เหล่าเกิดต่างๆตั้งข้อสังเกตว่าทำไมกองทัพถึงคงอำนาจได้ยาวนานเหลือเกิน แม้ว่าผลการเลือกตั้งจะเป็นเช่นนั้น ถ้าเป็นประเทศไทยคงทำไม่ได้ มีการเสนอว่ากองทัพมีอำนาจยึดครองทรัพยากรและอาวุธต่างๆ อีกมิติหนึ่งคือภายในของพม่ามีปัญหาใหญ่ที่ไม่ใช่กองทัพ แต่อยู่คนละฝ่ายกับกองทัพ นั่นคือปัญหาความเป็นเอกภาพ (unity) ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ พรรค NLD ส่วนหนึ่งก็ไม่ไว้วางใจคนกลุ่มน้อย เพราะเกรงว่าจะมีสิทธิในการปกครองตนเอง (demand for autonomy) และไม่ได้สร้างสัมพันธ์กับชนกลุ่มน้อยอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ขณะที่คนกลุ่มน้อยจริงๆแล้วเป็นองค์ประกอบที่ไม่น้อยในพม่า คือ 35% และเคลื่อนไหวทางการเมืองและเชิงอำนาจมาตลอด คือไม่ไว้วางใจพวกขับเคลื่อนประชาธิปไตยว่าคำนึงกับสิทธิชนกลุ่มน้อยมากเพียงไหน

ความเป็นเอกภาพ: ความชอบธรรมในการปกครองประเทศ

ผอ. สถาบันเอเชียศึกษา กล่าวว่า ภาวะการณ์ของรัฐบาลทหารคือหากอำนาจหลุดมือไปอยู่ในมือพลเรือนประเทศจะมีเอกภาพหรือไม่ถ้าทหารไม่คุม อันนี้ให้ความชอบธรรมกับกองทัพในการสืบสานอำนาจ แต่คนก็เบื่อหน่ายอย่างยิ่งกับการปกครองของกองทัพในหลายประประเด็น เช่น 1. ความไม่แน่นอนในการบริหาร เหตุการณ์ลดค่าเงินจ๊าด เช่นมีใบละ 1,000 ในกระเป๋ รัฐบาลบอกว่าเศรษฐกิจไม่ดีเลิกให้ใช้ธนบัตร ปรากฏว่าเงินที่มีอยู่แลกไม่ได้ ซึ่งตอนนั้นธนบัตรพม่าใบละร้อยสูงสุด อันนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ เหมือนกับเหตุการณ์ประท้วงของพระหรือที่เรียกว่า saffron revolution คือการขึ้นค่าน้ำมัน อาจจะมีคนตั้งคำถามว่าแล้วพระเกี่ยวอะไร แต่มันส่งผลต่อประชาชน ทำให้ประชาชนต้องมีค่าใช้จ่ายสูง ก็จะทำให้ไม่มีเงินทำบุญตามมา อันนี้คือการตีความว่ามันเป็นปัญหา การควบคุมทางการเมืองและปราบปรามอย่างเฉียบขาด เช่น วันนี้นั่นเอง วิจารณ์รัฐบาลวันนี้ ไม่คิดว่า ศอฉ. (ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน) จะเรียกตัวไปพรั้งนี้ แต่ในพม่าหากคุณนินทาพม่าในร้านกาแฟ กลางคืนอาจจะโดนเรียกไปอบรม หรือพวกชอบเปิดเว็บไซต์ต่างๆจะโดนพม่าเอาไปขังเป็น 20-30 ปีเลย นอกจากนี้ การแก้ไขปัญห เศรษฐกิจก็เป็นเรื่องใหญ่ ไม่มีใครอยากถือเงินจ๊าด ถ้าจำไม่ผิด 1 ดอลลาร์สหรัฐสามารถแลก ได้ 6 จ๊าด แต่ในตลาดมือได้ 1,000 จ๊าด รวมถึงการขาดสวัสดิการพื้นฐานต่างๆ คนเมืองอย่างกุ้งที่เป็นเมืองหลวง ต้องคอยดูว่ากี่วันจะได้ไฟใช้ในหนึ่งอาทิตย์ อีกก็วันไฟจะปิด อันนี้ทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร กลัวว่าถ้าไม่มีทหารประเทศจะไม่มีเสถียรภาพ จะแตกกระจายเป็นส่วนเล็กส่วนน้อยหรือไม่

สิ่งที่เกิดขึ้นคือรัฐบาลไม่ถ่ายโอนอำนาจ ตั้งแต่ปี 1990 จนปัจจุบัน จนจะมีการเลือกตั้งในวันที่ 7 พฤศจิกายนนี้ สิ่งที่กองทัพทำคือการปฏิเสธถ่ายโอนอำนาจ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือความชอบธรรมทางอำนาจ เราจะอธิบายความชอบธรรมหรือ political legitimacy อย่างไร ตรงนี้เป็นปัญหาที่แหลมคมขึ้นมาทันที ทำให้ท้ายที่สุดรัฐบาลพม่าไม่มีทางเลือกมาก จึงต้องกลับไปสู่เวทีการเลือกตั้งอีกครั้ง จะช้าหรือเร็วก็ต้องไป ปัญหาคือจะทำอย่างไรไม่ให้ผลการเลือกตั้งออกมาแบบเมื่อที่ผ่านมาก็คือ 80% ชนะ แล้วจะมาบอกว่าไม่เอาผลการเลือกตั้งไม่ได้แล้ว สิ่งที่รัฐบาลต้องทำคือสร้างความแน่ใจ ว่าหากมีการเลือกตั้ง จะไม่มีการถ่ายโอนอำนาจของรัฐจากกองทัพไปสู่ฝ่าย pro democracy เหมือนที่เคยเกิดขึ้นครั้งหนึ่งกระบวนการนี้ รัฐบาลพม่าใช้เวลา 20 ปี เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้ง เรียกได้ว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามโมที่รัฐบาลอยากให้เป็น เป็น mission ที่สำคัญของรัฐที่ต้องทำให้ผลเป็นไปอย่างที่ต้องการ

ปัญหาที่ 2 คือการตกค้างมาก่อน 1990 คือปัญหาชนกลุ่มน้อย ที่ฝังรากมาช้านาน mission นี้คือทำให้การฟื้นฟูระเบียบ ที่สำคัญประการหนึ่งคือการจัดการกับสิทธิเสรีภาพของชนกลุ่มน้อยให้ได้ด้วย จึงเป็น 2 เรื่องที่เป็นเป้าหมายที่ต้องทำให้ได้ แต่สิ่งหนึ่งคืออำนาจของรัฐต้องอยู่ในมือกองทัพ เงื่อนไขนี้ส่งผลให้มีกิจกรรม 2 กิจกรรมหลัก เป็นปฏิบัติการทางการเมืองเพื่อให้ได้ผลที่คาดหวัง เช่น ประชุมสมัชชาแห่งชาติ ในเดือนมกราคม 1993 การขับเคลื่อนเรื่องเจรจาหยุดยิงที่เริ่มตั้งแต่ปี 1991 โดยกลุ่มแรกคือ Pa-o National Organization และต่อมาขุนสาที่ยอมวางอาวุธ กระบวนการนี้ยึดเยื้อตั้งแต่ 1990 และการทำแผน roadmap ที่เกิดจากความไม่เรียบร้อยตั้งแต่ปี 2003 ซึ่งรัฐบาลก็ทำตามทุกอย่างตามขั้นตอนประชาธิปไตยที่ว่า โดยมีคำว่า “อยู่ในกฎเกณฑ์เสมอ” หรือ discipline democracy ไม่ว่าจะเป็นการร่างรัฐธรรมนูญ ทำประชามติในช่วงเกิดพายุนากรีส จัดให้มีการเลือกตั้ง และเปิดรัฐสภาในเวลาต่อมา และต่อไปคือการสร้างชาติให้ทันสมัย และมีกิจกรรมอีกมากมายที่อยู่ในเงื่อนไขที่รัฐบาลต้องทำ ตัวอย่างนี้เป็นตัวอย่างโดยสังเขป ที่เริ่มจากปี 1990 ที่ใช้เวลา 20 ปี กรอบเวลาตรงนี้มีมันบอกอะไรเรา คือ หนึ่งการสร้างกรอบของกองทัพ นับแต่การเลือกตั้งในปี 1990 มาถึงขั้นตอนที่จะมีการเลือกตั้งซึ่งกินเวลา 20 ปีที่ปฏิเสธการถ่ายโอนอำนาจ รัฐบาลอาศัยความชอบธรรมอะไร และต้องนั่งอยู่ในอำนาจก่อน เพื่ออธิบายความชอบธรรมที่อยู่บนเก้าอี้ของการปกครองของประเทศอย่างไร เขาอธิบายอย่างไร

ปัญหาที่ 3 คือกองทัพไม่สามารถดำเนินแผนปฏิบัติการทางการเมืองได้ปกติสุข อย่างการจับจองชาน ชูนิ หรือ house arrest และปัญหาชนกลุ่มน้อย โดยกองทัพยังคงอ้างความชอบธรรมในการอยู่ในอำนาจ พิจารณาได้จากสิ่งที่ร่างในรัฐธรรมนูญ เช่น 25% จากการเลือกตั้งต้องมาจากกองทัพ กระทรวงสำคัญอย่างกลาโหม มหาดไทย และชายแดน ต้องอยู่ในอำนาจทหาร คนเป็นประธานาธิบดีต้องมีประสบการณ์การเป็นทหารมาก่อน กองทัพจึงยังคงอำนาจอยู่ ขอชี้ให้เห็นประเด็นเรื่องกรอบเวลา และเป้าหมายของรัฐบาล เพราะรัฐบาลพม่าก็เหนื่อยเหมือนกัน ปัญหาอยู่ที่ไหน กติกาสากลมันถูกล้มละเองโดยทหาร เพราะไม่สามารถใช้กติกาขึ้นมาคงไว้ซึ่งอำนาจได้

กลไกวัฒนธรรมโบราณ-สร้างวีรบุรุษชาติ-ปลูกสำนักชาตินิยม

รัฐบาลจึงมองกลับไปสู่หลักธรรมแห่งอำนาจเดิมสมัยเก่าแก่ เป็นกลไกทางอำนาจในการแสดงถึงความชอบธรรม ปฏิบัติการศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (cultural norms and popular beliefs) เพื่อ 1. ให้ความชอบธรรมกับกองทัพในการปกครอง 2. ลดความสำคัญของฝ่ายตรงข้ามโดยปฏิบัติการทางประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ถูกขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องด้วยงบประมาณอย่างมหาศาลและสอดประสานกับปฏิบัติการทางการเมืองที่ควบคู่กันไป โดยมีลักษณะเด่นของปฏิบัติการ 3 แนวทาง ประกอบด้วย

ใช้กลไกทางวัฒนธรรมแต่โบราณกาลก่อนได้รับเอกราชในวันที่ 4 มกราคม 1948 ใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมทางอำนาจ

การสร้างวีรบุรุษทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่เพื่อตอกย้ำผู้นำตั้งแต่หลังยุค 1990 โดยเน้นความเป็นเอกภาพและเป็นอันหนึ่งอันเดียวภายใต้ผู้นำชาติพันธุ์พม่าและกองทัพ

ปลูกจิตสำนึกชาตินิยมเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ

แนวทางแรก คือการใช้กลไกวัฒนธรรมโบราณ สิ่งนี้มีปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์พม่า กษัตริย์พม่าอ้างตนเองพระธรรมราชา หรือพระโพธิสัตว์ คือการเป็น the righteous king การเป็นพระธรรมราชาคือเป็นองศาอนุภมลก ซึ่งเป็ปัจจัยที่สำคัญ (belief factor of the religion) หรือเรียกตามภาษาพม่าว่า “ตาทานาดายากา” โดยต้องทำกิจกรรม เช่น การซ่อมสร้างเจดีย์ ซุดสระรอบวัด สร้างวัด ศาลา พระพุทธรูป ทำให้คนอื่นยอมรับว่าเป็นผู้ปกครองโดยธรรม ตัวอย่างเช่นการสร้างเจดีย์เก็บพระบรมสารีริกธาตุ (the sacred tooth relic pagoda) ในปี 1994 เจดีย์องค์นี้ใหญ่มากและการใช้เงินสร้างลงทุนมหาศาลในบริเวณที่เป็นเนินซึ่งสร้างไว้ 2 แห่งคือเนินท่ามาปาละ และเนินมหาจามาราสี ในเมืองย่างกุ้งและมณฑลทะเลตามลำดับ เรื่องนี้มีความเป็นมาว่าในปีดังกล่าว พม่าได้ยึดพระเขี้ยวแก้วจากจีนมาบูชาและแห่เฉลิมฉลองทั่วประเทศ ซึ่งมีความเชื่อว่าเขี้ยวแก้วนั้นมี 4 ซีกประจำอยู่ที่ สวรรค์ บาดาล เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกาและประเทศจีน กษัตริย์พม่าบูชาพระเขี้ยวแก้วมาก ซึ่งปรากฏในประวัติศาสตร์ด้วย เช่น กษัตริย์บุเรงนองตัดผมยาวไปบูชาพระเขี้ยวแก้วที่ศรีลังกา ตรงนี้จึงเป็นแนวคิดให้พม่าสร้างพระเขี้ยวแก้วจำลองและสร้างพระวิหารไว้บรรจุ ซึ่งมีลักษณะเหมือน วิหารเจดีย์อนันดาที่เมืองพุกาม ทำประตู 9 ประตู เพดานปิดทองคำเปลวจริงหมด โดยมีครอบครัวหม่องเอมาทำพิธีกษัตริย์พระเจดีย์ซึ่งมีความสำคัญ และต้องลงในหนังสือพิมพ์ The New Light of Myanmar และถ่ายทอดทางทีวี

สร้างพระพุทธรูป-ยกฉัตร-ย้ายพระนคร

นอกจากนี้ยังมีสร้างพระพุทธรูปหินอ่อนที่ใหญ่ที่สุดในโลกชื่อ Lawka Chantha Abhaya Babha Muni ใกล้สนามบินในปี 2000 ซึ่งแนวคิดแบบนี้ก็มีระบุไว้ในประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน เช่น การสร้าง the

Naha Thet Kya Yanthi โดยกษัตริย์ Taninganwe ในปีช่วงปี1714-1733 หรือสมัยอังวะ ซึ่งมีการยึดถือว่า หินอ่อนเป็นประหนึ่งอัญมณี และมีการใช้หินอ่อนมาสร้างเจดีย์ และในสมัยกษัตริย์บาจีดอ (Bagyidaw) ในช่วงปี 1819-1837 ที่รบแพ้อังกฤษ แต่สร้างพระพุทธรูปหินอ่อนที่สวยงามมากที่สุด ต่อมาภายหลังพระเจ้ามินดง จากที่ย้ายเมืองหลวงจากอัมระปุระไปมณฑลทะเลย์ แล้วประชาชนคิดถึงพระพุทธรูปหินอ่อน เลยสร้าง พระพุทธรูปอีกองค์อยู่ที่ตีนเขามณฑลทะเลย์ ชื่อว่า Kyaauk aw gyi Buddha การที่กษัตริย์สร้างพระพุทธรูปจึง เป็นบารมีอันยิ่งใหญ่ จะเห็นว่าเขาสรางมากจากสิ่งที่เป็นรากประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ดังนั้น ผู้ปกครองยุค ปัจจุบันนี้จึงคิดสร้างสักองค์หนึ่งให้ใหญ่กว่าทุกองค์ที่เคยสร้างมาทั้งหมด และสร้างวัดให้พระพุทธรูป ประดิษฐานไว้ รวมทั้งแก้วครอบทั้งองค์เพราะกลัวว่าจะเกิดปฏิกิริยาทางเคมี โดยสร้างจากหินอ่อนก้อนใหญ่ ก้อนเดียวที่ต้องขนลงเรือมา แะมาเป็นโครงก่อนขนย้ายและมาสลักต่อที่ Yangon เหล่าแม่ทัพในกองทัพก็ต้องแสดง ตนเป็น “ตาตานาตายากา” คือผู้ให้การอุปการะทั้งหมดเอง ตานช่วย และชิน ยนต์ ต่างมีรูปของตัวเองทั้ง 3 คนมาร่วมกันทำกริยาบุญนี้ ภาพวาดส่วนใหญ่ตอนนั้นยังเน้นที่ชิน ยนต์ ซึ่งตรงนี้เป็นกิจกรรมทางศาสนาอีก อย่างหนึ่งคือต้องเล่าตำนานการสร้างวัดวาอาราม ใครเป็นคนสร้างก็ต้องแสดงผ่านกิจกรรมฝาผนัง ตอนนั้นชิน ยนต์ ยังมีอำนาจจึงเลยมีรูปของเขามากหน่อย หลังจากนั้น พอผู้นำทะเลาะกัน จะทำอย่างไร เพราะชิน ยนต์ ไปแล้ว เมื่อตนเองได้กลับมาไปดูรูปอีกรอบ ปรากฏว่ารูปชิน ยนต์ถูกลบหายไป เป็นใครก็ไม่รู้ (มีการวาดรูปคน อื่นแทนรูปชิน ยนต์ที่หายไป) ลักษณะนี้เหมือนกษัตริย์อียิปต์สมัยก่อน ที่ไม่ชอบใครก็มาเคาะรูปสลักทิ้งไป อัน นี้เป็น politics ซ้อน politics การศึกษาเรื่องนี้จึงต้องหมั่นไปพม่าบ่อยๆและสังเกตกับสิ่งที่เกิดขึ้น

งานสร้างพระนี้ยังไม่ใช่งานใหญ่ งานใหญ่คืองานยกฉัตรเจดีย์ชเวดากอง ในประวัติศาสตร์ กษัตริย์มินดงได้ทำเป็นคนสุดท้ายในปี 1871 และ SPDC มาทำพิธีอีกครั้งในวันที่ 4 เมษายน 1999 ซึ่ง ประเพณีนี้ใหญ่โตมากและต้องเป็นผู้มีบุญบารมีมากที่จะเป็นผู้ทำพิธี ทาง SPDC พอสิ้นฤดูฝน เขาจะเอาทองที่ หลุดมาเคลือบพระเจดีย์ใหม่ การที่เข้าใจว่าเรื่องยกฉัตรเป็นเรื่องใหญ่เมื่อได้มีโอกาสเข้าไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์ แห่งชาติที่จัดห้องใหญ่ห้องหนึ่งเป็นเรื่องยกฉัตรนี้อย่างเดียว อันนี้เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมใหญ่ในยุคนั้น นอกจากนี้ ที่ทะเลสาบเองเล (Inle Lake) ก็มีประเพณีแห่พระจากวัดปองโดกู ซึ่งรัฐบาลพม่าก็ให้ความสำคัญ เช่นกัน พบว่าหม่องเอไปแห่พระตั้งแต่ปี 1998-2000 ซึ่งเป็นข้อมูลจากวิทยานิพนธ์เล่มหนึ่งในช่วงที่มีการไป เก็บข้อมูล ที่สำคัญมีการเจอช้างเผือกในปี 2001 จากป่าอาระกัน และสร้างโรงเก็บช้างเผือกใกล้ๆกับ พระพุทธรูปหินอ่อน อันนี้เป็นการสร้างบุญบารมีของผู้ปกครองอีกเช่นกันที่ต้องมีช้างเผือก

กิจกรรมต่างๆเหล่านี้เป็นภาคส่วนกับการเป็น righteous king ที่ต้องทำอีกสิ่งหนึ่งคือ การสร้าง พระนคร เป็นของที่เจอเสมอในพม่าของกษัตริย์ตั้งแต่องค์แรกสุดเลย และการสร้างพระนครต้องได้รับความ ช่วยเหลือจากพระอิศวร พระอินทร์และเทพองค์อื่นๆ เพราะกิจกรรมสร้างเมืองไม่ใช่เรื่องของมนุษย์เพียงอย่าง เดียว แต่มีเทพมาช่วย และต้องเป็นคนที่มียุญบารมีถึงจะมีเทพมาช่วย เช่น บุเรงนองสร้างเมืองหงสาวดีใหม่ ซ้อนในปริมณฑลเมืองเดิม หรือกษัตริย์บาจีดอสร้างเมืองอังวะใหม่ กษัตริย์ปะดุงปาดาพญาที่ย้ายเมืองใหม่ไปอัม ระปุระ และกษัตริย์มินดงย้ายไปมณฑลทะเลย์ เป็นต้น การสร้างเมืองบ่งชี้ถึงฐานะทางอำนาจ คตินี้มีนัยยะสำคัญต่อ บทบาทของการเป็นธรรมราชา สุดท้ายปัจจุบันจึงเกิดการสร้างเมืองเนปิดอว์ และสร้างเจดีย์ชเวดากองใหม่เลย

เมืองนี้อยู่เหนือเมืองตองอู 70 กิโลเมตร และใกล้กับเมืองที่เป็นศูนย์กลางที่เรียกว่า nerve center คือเปียงมะนา เมื่อคิดในแง่ strategies ทางการเมือง ซึ่งพระเจ้าอลองพญาเป็นคนใช้คนแรก กษัตริย์พม่ามีการควบคุมจากภายใน center ทำให้ที่ตั้งของเมืองปลอดภัยจากการรุกราน สมัยนั้นอำนาจอยู่ที่เมืองรัตนสิงห์ เช่นเดียวกันกับเวลานี้คือประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในย่างกุ้ง ซึ่งไม่สามารถปิดล้อมเมือง center ได้ ยุทธศาสตร์อันนี้ต้องมองกลับไปประวัติศาสตร์ ซึ่งนายพลอองซานใช้เป็นเซนเตอร์ต่อสู้กับอาณานิคม และสมัยอลองพญาที่ตั้งเมืองเป็นรัตนสิงห์เป็นราชธานี

การสร้างวีรบุรุษแห่งชาติชุดใหม่

ส่วนแนวทางที่ 2 คือการสร้างวีรบุรุษชุดใหม่ โดยการบ่งชี้โลกทัศน์ทางการเมืองเป็นของใหม่ เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์พม่าที่ผ่านมา พบว่าประวัติศาสตร์นั้นเริ่มแรกเขียนโดยคนตะวันตก คือ Sir Phayre เป็นคนเขียนคนแรก เสนอประวัติศาสตร์พม่าจากมุมมองตะวันตก และไม่ได้มองตะวันตกในแง่ร้าย นอกจากนั้น มีนักวิชาการอย่าง Dr. Htin Aung ที่มีลักษณะเป็นชาตินิยม แม้ไม่ถึงขั้นหลงวิจิตรวาทการ โดยมีการแปลหนังสือของเขาออกมาหลายเล่มที่มีเนื้อหาโจมตีตะวันตก หรือนักวิชาการอย่าง Michael Aung Thwin ที่ไปโตเมืองนอกและเขียนงานสนับสนุน (pro) รัฐบาลออกมา ซึ่งทำให้นักวิชาการอย่าง Dr.Than Tun Htin จะฆ่าทิ้ง กรณี Tun Aung Chian เขียนงานเกี่ยวกับพระธรรมราชา ซึ่งต่อต้านประวัติศาสตร์แบบศักดินา อย่างหนังสือ The Broken Grass (2004) ก่อนรัฐบาล 1990 โดยเอาเนวินเป็นตัวตั้ง ประวัติศาสตร์แนว pre modern ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของผู้ปกครอง แต่ไม่ใช่เรื่องประชาชน ซึ่งตรงนี้แตกต่างตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา เช่นในปัจจุบันที่มีนิตยสารอิรวดีที่ Aung Zaw เป็นบรรณาธิการ ซึ่งจะแตกต่างจากการอ่านหนังสือพิมพ์ The New Light of Myanmar

การพูดถึงวีรบุรุษของชาติอย่าง ตูเยกอง ซึ่งเป็นวีรบุรุษคนหนึ่ง เช่นนี้ไม่ใช่ของใหม่ ในยุคเนวินก็พูดถึงนี้ แต่วีรบุรุษที่มีการพูดถึงนั้นสัมพันธ์กับการต่อต้านอาณานิคม หรือ มหาป่านตุระก็มีการนำเสนอเป็นหลัก ซึ่งเป็นคนที่ตายในสงคราม the first Anglo-Burmese war อีกคนคือ ซยาซาน ในสงครามขานาที่มีรูปในธนบัตรราคา 45 และ 90 จี๊ด เช่นเดียวกับที่มีรูปของอองซาน และมีอนุสาวรีย์ของเขาที่สร้างไว้หลายที่ เพราะเนวินสัมพันธ์ตัวเขากับนายพลออง ซาน ซึ่งตอนนั้นยังไม่มีเรื่องของอองซานซูจี ปราบปรามการก่อกบฏขึ้นหลังปี 1990 เป็นต้นมา หลังปี 1988 รัฐบาลเอารูปของอองซานออกหมดเลย และหยุดสร้างอนุสาวรีย์อองซาน ตลอดจนพิธีวางพวงมาลาที่เป็นกิจจะลักษณะ หลังจากนั้นก็มีพิธีกรรมแต่ก็ทำเจี๊ยบๆ และสร้างอนุสาวรีย์กษัตริย์อื่นแทนที่นั่นคือบุเรงนอง สถานที่แรกทำพิธีวันที่ 22 พฤศจิกายน 1994 ที่ Victory point ที่ตอนนั้นเปลี่ยนชื่อเรียกเป็น บุเรงนอง พอยท์ ไปแล้ว และที่ท่าขี้เหล็กชายแดนไทย โดยเลือกที่จะเล่าว่าบุเรงนองรบชนะไทย จะเห็นว่าเนื้อหาเหล่านี้ถูกหยิบยกขึ้นมา รวมถึงที่ตั้งหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อันนี้เป็นการสร้างวีรบุรุษชุดแรก เน้นที่บุเรงนองเป็นหลัก ตลอดจนการเขียนหนังสือ สร้างละคร และสร้างวังบุเรงนองเป็นอันสุดท้าย นี่เป็นการ

ลงทุนกับประวัติศาสตร์ ต่อมาภายหลังเพิ่มท่านอื่นเข้าไปด้วย คือ อนนระทา และ อลองพญา เริ่มจาก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และตามทีต่างๆ เช่นฐานทัพที่เมเมียว

(ช่วงนี้อธิบายรูปภาพที่นำมาประกอบการนำเสนอ) ขอให้สังเกตว่าคนที่ถือหอกคืออนนระทา คนที่ใส่หมวกเป็น บุเรงนอง และอลองพญาเป็นคนที่เหลือ ต่อจากนี้ไปเลยเป็น 3 แม่ครัวทุกที หลังจากสร้างวังบุเรงนอง ก็วัง อลองพญาใหม่ที่บเดโย และวังอนนระทาที่กลางเมืองพุกาม ตลอดจนอนุสาวรีย์ 3 กษัตริย์ที่เนปิดอร์ ซึ่งบุเรงนอง ต้องอยู่ตรงกลางตลอด เพราะเดี๋ยวคนจะสับสนว่าองค์ไหนเป็นองค์ไหน จะเห็นว่ามีการเปลี่ยนแนวคิดในการ สร้าง ในยุคเนวินจะเน้นคนต่อสู้เพื่อเอกราช มายุคปัจจุบันนี้กษัตริย์ต้องมีนัยยะคือ เป็นพุทธ เป็นชาติพันธุ์พม่า และเป็นคนที่เชื่อว่าเป็นคนสร้างเอกภาพในรัฐ ความเป็นปึกแผ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าSPDC และทั้งสาม พระองค์คือประสบความสำเร็จในการปราบปรามชนกลุ่มน้อย ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวว่ “อลองพญาปราบ มอญได้ยากปราบคาบ” จะเห็นว่าผู้นำพม่ามีการจัดรูปลักษณ์ การนำเสนอและวางเรื่องใหม่ มีจุดเน้นและสร้าง ตำนานใหม่ และมีนัยยะอันสำคัญต่อกองทัพ

การปลุกสำนึกชาตินิยม

ส่วนประเด็นที่ 3 คือปลุกสำนึกชาตินิยม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนชื่อประเทศ Burma เป็น Myanmar การเปลี่ยนชื่อเมืองให้มีออกเสียงใหม่ รวมถึงการเรียกชื่อชนกลุ่มน้อย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 1989 เปลี่ยนเพลงชาติจากคำว่า Burma ให้เป็น Myanmar และอื่นๆ เหล่านี้มันบ่งบอกถึงการอธิบายความชอบ ธรรมกับกองทัพในการปกครอง ว่าทำไมถึงมีผู้นำเช่นนี้อยู่ และเป็นการตอกย้ำให้เห็นความสำคัญกับกองทัพที่ ยึดโยงโดยความเป็นเอกภาพ ถ้าไม่มีผู้นำแบบนี้ บ้านเมืองจะเป็นเอกภาพหรือไม่ การทำสิ่งเหล่านี้จะมีการ เลือกตั้งหรือไม่ก็ตามที บังชี้สถานะอันปฏิเสธไม่ได้ของกองทัพ ไม่ว่าจะประเทศจะเปลี่ยนไปอย่างไร กองทัพต้อง อยู่คู่กับความเป็นพม่า สิ่งที่ถูกสร้างล้วนให้ความชอบธรรมเหล่านี้ ที่ไม่เพียงอธิบายการอยู่ในอำนาจมา 20 ปี และการสืบทอดอำนาจจากนี้และต่อไป กองทัพจะมีบทบาทในการจัดกระบวนการไปสู่ประชาธิปไตยที่เรียกว่า discipline democracy ด้วยภาพตรงนี้เห็นชัดเจนว่า การเมืองพม่าจะเลือกตั้งไม่เลือกตั้งก็มีกองทัพอยู่ น้ำหนักต้องดูพร้อมๆกับกิจกรรมทำนองนี้ เพื่อสู่ความเข้าใจต่อการเมืองพม่า

ตรงนี้เป็นจุดคิดต่อไปไกลกว่า free and fair election ภาษาของผู้ปกครอง อันนี้ไม่มีแล้วตั้งแต่ ต้น เป็นภาษาของเรา คือการเป็นประชาธิปไตยต้องมี 1 2 3 4 5 ถ้าดูกระบวนการนี้จะเห็นว่ามันไม่มีในศัพท์ ของพม่าว่าเป็นนัยยะกระบวนการประชาธิปไตยที่กองทัพคิดหรือเหมาะสมกับการเมืองพม่า และเป็นสิ่งที่ไม่ แน่นนอน (uncertain) คือเป็น ตรรกะ (logic) อีกชุดหนึ่ง ในขณะที่เราจะอยู่กับตรรกะอีกชุดหนึ่ง จึงเป็นเรื่องที่ ต้องทำความเข้าใจกัน ส่วนจะไปหักเหเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ทำกันมานาน แต่ที่ทำยที่สุดคนให้ความหวังกับ การเลือกตั้ง โดยนัยยะหนึ่งมองว่าการจัดการทางอำนาจถือว่เป็นการสืบทอด รวมทั้งจะมีการเปลี่ยนแปลงใน

มติดั้งเดิม เช่น การค้า การลงทุน และชาติมหาอำนาจ ก็เหมือนกับหลักตาข้างหนึ่งและบอกว่าการเลือกตั้งแล้ว แล้วประเทศไทยจะมีนโยบายต่อพม่าอย่างไรด้วย

ช่วงอภิปรายถามตอบ

ดร. สุเนตรตอบคำถามแรกที่มีจุดเน้นสำคัญเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของพระ saffron revolution การที่รัฐใช้การแสดงตนทำนุบำรุงศาสนา วันดีคืนดีลุกขึ้นมาเก็บพระ หลังจากนั้นจะมาแสดงบทบาทของผู้พิทักษ์ศาสนาได้อย่างไร คำถามนี้อธิบายว่ารัฐจะมีคำอธิบายให้การกระทำของตนเองเสมอ ถ้ามองจากพระหรือคนในนี้คือการกระทำบาปอย่างแรง แต่ว่าถ้าอธิบายตามภาษาของผู้นำ สามารถอธิบายก่อนหน้าเช่นการประท้วงที่เกิดในปี 1988 รัฐบาลเสนอว่าเป็นการกระทำของผู้ไม่หวังดี เป็นสิ่งที่รัฐสร้างกระบวนการใส่สืให้ฝ่ายตรงข้าม หรือเป็นผู้ก่อการร้าย ไม่ได้เป็นสิ่งที่ผู้นำพม่านำมาใช้อ้างในพฤติกรรมที่ดำเนินการ การเคลื่อนไหวของพระจุดใหญ่อยู่ที่อย่างกึ่ง แต่การสอดประสานในพื้นที่อื่น ในมณฑลเลยไม่เห็นกระบวนการขับเคลื่อนในลักษณะเดียวกัน สิ่งที่รัฐทำ ตอนแรกไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ก็ปล่อยให้การเคลื่อนไหวกินเวลาหลายวัน ตอนสุดท้ายไปดำเนินการตอนกลางคืน คือการปิดจอร์หรือที่นอนของพระและรู้ว่าผู้นำของพระอยู่ที่ไหนก็ไปคร่าเอาตัวมา และวันต่อมาก็ไม่เกิดการเคลื่อนไหวอีกเลย เป็นการปราบปรามในที่ลับ และรัฐมีคำอธิบายว่าเป็นพระหรือเปล่า บริสุทธิ์หรือเปล่า เป็นลักษณะ purity in purity นี้ไม่ใช่วิธีการใหม่ เพราะฉะนั้น รัฐบาลที่ชำนาญเกมจะไม่มีปัญหา สิ่งที่น่าตามคือรัฐจะทำอย่างไรต่อ คือยังทำบุญหรือไม่ หรือไปงานพิธีหรือไม่ ซึ่งคิดว่ายังทำ กระบวนการที่ทำก่อนหน้าปฏิวัติเป็นการวางแผนมาก่อน การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือยังคงอยู่ ใช้มากใ้ช้หน่อยเป็นเงื่อนไขสำคัญ เงื่อนไขจะใช้มากเมื่อเสถียรภาพมีน้อย ตอนนี้จะมีการเลือกตั้ง ก็มีน้ำหนักความชอบธรรมที่เข้ามาช่วย

และได้ตอบคำถามที่ว่านักประวัติศาสตร์จะ contribute ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคนอย่างไร อยากเรียกว่า social history อยากจะบอกว่าไม่ได้อยู่เฉยๆจะเกิด คนต้องมี consciousness ถึงจะมีได้ บ้านเราเกือบจะศูนย์ จนเกิด 14 ตุลา จึงเกิดประวัติศาสตร์คน หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อย่างประวัติศาสตร์ล้านนา เพราะคนมีเสรีภาพมาก ไม่ได้อยู่ในกรอบของ national history ต้องมีพื้นที่ให้เปิดให้มีการเขียน เป็น growth within จะให้สุเนตรเขียนประวัติศาสตร์พม่าหรือ ไม่มีพลังเท่ากับคนพม่าเขียนขึ้นมาเอง ประเด็นคือมีโอกาสสร้าง consciousness ได้หรือไม่ และถ้ามีพื้นที่จะมีประวัติศาสตร์ลักษณะนี้ได้หรือไม่ คนต้องมีสำนึกว่าประวัติศาสตร์ว่าตอนนี้เห็นว่ามีปัญหาที่ people without history หรือ missing ซึ่งต้องก่อเกิดภายในพม่าด้วย

ถาม: อาจารย์พูดเรื่องการกระทำของรัฐบาลที่ค่อนข้างจะสำเร็จ คำถามในใจคือสื่อในประเทศไทย เรื่องรบตามแนวชายแดน หรือเรื่องภายใน 50-100 กิโล ไม่ปรากฏ ผลกระทบการลงทุนในพม่าของคนไทย ก็ไม่ค่อยมีในสื่อเท่าไร อยากถามว่าสาเหตุคืออะไร

ดร.สุเนตร: คงตอบแทนสื่อมวลชนไม่ได้ ข้อแรกสื่อและคนที่มีบทบาทที่ควรจะให้ความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านมีความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านของเราค่อนข้างจำกัด หลายครั้งที่สื่อมาสัมภาษณ์เป็นสื่อเด็ก ๆ หรือรุ่นใหม่ และเห็นหลายครั้ง เช่นเรื่องเขาพระวิหาร มีลักษณะเป็น quick react ไม่ใช่การนั่งคุยกันยาวๆ แต่คนที่มีความรู้ว่าจะไม่มีบทบาท นอกจากนี้สถานการณ์มี dynamism สูงมาก เช่นเมื่อมีการพูดถึงพม่า ต่อไปมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คนๆหนึ่งอาจมีความรู้พม่าที่ดีในช่วงปี 1988 แต่หากไม่ได้ไปในประเทศบ่อยๆ ก็จะเป็นการยากที่จะนำเสนอข้อมูลที่ต่อเนื่องที่ชัดเจน ปัญหาสำคัญคือความสนใจ คนไทยไม่ค่อยสนใจและเป็นไปตามกระแสของนานาชาติ ที่สนใจเรื่องการเลือกตั้ง สิ่งตามมา การค้าการลงทุน การเปลี่ยนของพม่าอีกมิติหนึ่ง รวมถึงพื้นที่ความสนใจทำให้พื้นที่ข่าวไม่ถึงความสนใจเท่าที่ควร หากมีการปล่อยและพูดก็เป็นข้อมูลที่ซ้ำและเป็นปัญหาเหมือนกัน หากติดตามหนังสือพิมพ์ Bangkok Post ที่มีคอลัมน์สัมภาษณ์กลุ่มคนที่เคลื่อนไหวของพม่าในการเลือกตั้ง ซึ่งก็ดีแต่ยังมีพื้นที่น้อย และ informants ส่วนใหญ่ไม่ใช่คนไทย เป็นคนพม่าเป็นหลัก

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ไทยพม่าในอนาคต

นอกจากนี้ ดร.สุเนตรได้วิเคราะห์ถึงมิติความสัมพันธ์ของไทยและพม่าว่า ปัจจุบันพม่าอยู่ในสถานะในเชิงความสัมพันธ์ที่ได้เปรียบหรือกดดันไทยมากกว่าที่ไทยกดดันพม่า มิติความสัมพันธ์เปลี่ยนไปอย่างไรหลังปี 1990 เพราะพม่าเกิดความเปลี่ยนแปลง คือเลิกนโยบายปิดประเทศ (close door policy) และใช้นโยบายเป็นกลางคือการเข้าอาเซียน ซึ่งเปิดโอกาสให้พม่ามีทางเลือกมากกว่าแต่เดิม มากกว่าทางเลือกที่ใช้ไทยเป็นสะพาน เช่น แต่เดิมสินค้าไทยไปป้อนตลาดมืดในพม่า แต่ปัจจุบัน พม่าเป็นสาวเนื้อหอม โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีมหาศาล ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับจีนและอินเดีย รวมทั้งประเทศยุโรปเองที่ชูธงประชาธิปไตย ก็อยากจะเข้าไปลงทุนเหมือนกัน โดยเฉพาะหลังเลือกตั้งก็คิดว่าน่าจะสามารถเข้าไปได้สักที เจื่อนไชนีนโยบายของพม่ามาจากประเทศไทย หลังจากสมัยพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า และสร้างประเทศให้เป็นนิคส์ คืออยากได้พลังงาน ทรัพยากร จากประเทศเพื่อนบ้าน เช่นพลังงานจากลาว ทรัพยากรจากพม่า โดยเฉพาะชนชั้นกลางทุกวันนี้ก็เสวยสุขจากทรัพยากรพม่า ทำให้อำนาจการต่อรองมันเปลี่ยนไป ไทยพยายามยึดหยุ่นมากขึ้น และมีน้ำหนักกับความสัมพันธ์ของพม่าในทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นพรรคเพื่อไทยหรือประชาธิปัตย์ แต่ที่สำคัญไทยไม่ได้กำหนดเกมอีกต่อไป แต่พม่าเป็นผู้กำหนด เช่น ไทยจะมา ก็บอกว่าอย่าเพิ่งมา ขอรืบทเกาหลีเหนือดีกว่า ทำให้ไทยดำเนินนโยบายต่อพม่าเป็นหลักๆคืออย่างน้อยต้องมีไมตรีและสื่อสารได้เพื่อเอื้อประโยชน์ต่างๆที่เราเสวยอยู่ แม้ว่าจะเป็นรัฐบาลประชาธิปัตย์ก็ตามที เพราะมีนัยยะของการพึ่งพาที่เกี่ยวข้องกับนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางการเมืองอยู่ด้วย จะเห็นว่ารัฐบาลไทยไม่เปลี่ยนนโยบายเท่าไร แต่จะเป็นตีกิริเท่านั้นเองว่าจะเอาใจมากหรือน้อยเท่านั้น

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาไทยในความสัมพันธ์ของพม่า แต่ก่อนเราได้เปรียบเพราะเสียงเราใหญ่ แต่ปัจจุบันเสียงจีนใหญ่กว่า และผู้ลงทุนอื่นที่มีกำลังมากกว่ามีเสียงใหญ่กว่า ขนาดอาเซียนคิดแล้วคิดอีกที่จะสัมพันธ์กับพม่า ไทยประเทศเดียวจะแสดงที่ทำแหวกแนวจากกระแสทั่วไป ก็กังวลเหมือนกันว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น เพราะเราไม่มีอำนาจต่อรองแบบเดิม อันนี้วิเคราะห์จากมุมมองของการเป็นรัฐบาลและดูแลประชาชน 60 กว่าล้านและเอาทรัพยากรจากพม่ามา ตัวแปรเหล่านี้ต้องเอามาคิด

คุณวันดี (นิตยสารสาละวินโพสต์) : ขอแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสื่อใน 3 ประเด็น คือ 1.สื่อเป็นผลพวงของการศึกษาไทยที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในเชิงอคติ ก็ต้องย้อนกลับไปตำราไทย 2. การรายงานสื่อพม่าต้องใช้ภาษามากกว่าภาษาไทย ชาวในพม่าอยู่ในหนังสือพิมพ์อังกฤษมากกว่าภาษาไทย และ 3. space ของหนังสือพิมพ์ไทยที่ไม่มีหน้า regional page มีแต่ข่าวต่างประเทศทั่วไป ส่วนคำถาม คือฟังแล้วดูว่าการเลือกตั้งไม่มีความหวัง ถ้าเช่นนั้น พม่าจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร

ดร.สุเนตร: เห็นด้วยกับการศึกษาที่มีอยู่ คิดว่าคนทำงานด้านสื่อมีโอกาสรับสารได้มากหรือเปิดโลกทัศน์ของตัวเองมากกว่าความทรงจำที่มากกว่าเนื้อหาในตำราเรียน แต่ที่แปลกคือที่เรียนมาไม่จำที่มีใหม่ก็ไม่รู้ เห็นด้วยว่าเราจะต้องรู้ภาษาที่นอกเหนือจากภาษาไทย และถ้ารู้ภาษาอังกฤษก็จะเป็นข้อได้เปรียบ แต่สิ่งสำคัญคือการตั้งประเด็นที่น่าสนใจไม่เกิด จะเห็นว่ามีเรื่องอะไรมากมายนอกประเทศที่น่าสนใจและเราไม่รู้ภาษาของเขา แต่เราก็ทำให้น่าสนใจได้ แต่มันไม่มีประเด็น ซึ่งผมก็หาข่าวจากนิตยสารอิรวดีและสาละวิน โพสต์อยู่ด้วย

จับตาความเปลี่ยนแปลงในมิติอื่นหลังการเลือกตั้ง

ดร.สุเนตรตอบคำถามเรื่องการเปลี่ยนแปลงในพม่าว่า ถ้าพูดเรื่องการเปลี่ยนแปลงในพม่าที่จะเกิดขึ้น คำถามใหญ่ที่จะเกิดขึ้นคือ ในเชิงโครงสร้าง ถ้าไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างแล้วไม่เห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง ก็คิดว่าอย่ามีความหวังว่าจะเปลี่ยนแปลง หากมองในอีกแง่หนึ่งหลัง 1990 ถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงภายในพอสมควร แต่ทิศทางการเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่รวดเร็วคืออาจจะมีลักษณะ เดิน 2 ก้าว ถอย 1 ก้าว ซึ่งก็เห็นว่ามีกรณีต้นตัวพอสมควร เช่น การลงทุน มันมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คำถามคือประโยชน์ที่เกิดขึ้นมันส่งผลกับคนส่วนใหญ่อย่างสมเหตุสมผลหรือไม่ภายใต้ระบบที่เป็นอยู่ ปัจจุบันยังไม่ถึงประชาชนอย่างที่ควรจะเป็น หลังการเลือกตั้งแล้วจะเกิดอะไร รัฐบาลพม่ามันติดผลพวงจากปี 1990 คือขายสินค้าไม่ได้ เกิดการคว่ำบาตรจากหลายประเทศ เพราะฉะนั้น พม่าจึงพยายามที่จะหากลไกว่าจะเปิดอย่างไร ดีถึงได้รับการตอบสนองจากมหาอำนาจที่ควรจะเป็น หากจะเปิดมากก็กลัวว่าอำนาจที่มีอยู่จะถูกกัดกร่อนเมื่อซั่งน้ำหนักแล้ว รัฐบาลกลัวการเสียการควบคุมของกองทัพมากกว่า รัฐบาลพม่ากำลังประนีประนอมทั้ง 2 ตัวนี้ สิ่งที่น่าคิดบนเงื่อนไขของการเลือกตั้งว่า พม่าบอกว่า ฉันทำแล้ว ความสำคัญมันจะไม่ได้อยู่ที่เพียงว่า

รัฐบาลพม่าลุกขึ้นมาบอกว่าการเลือกตั้ง free and fair แต่ความสำคัญคือต่างชาติที่จะเข้ามาสัมพันธ์ (engage) กับพม่าอย่างไรหลังการเลือกตั้งมากกว่า คือพิจารณาว่าการเข้าสัมพันธ์นั้นเกิดจากการตัดสินใจอันเกิดจากกระบวนการหรือผลประโยชน์ ถ้าตัดสินใจจากกระบวนการก็กลับไปกรอบเดิม หากเกิดจากผลประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงหลายอย่างจะเกิดขึ้นกับพม่า ซึ่งก็ขอภาวนาขอให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดส่งผลประโยชน์ให้ประชาชนอย่างสมเหตุสมผล

ถาม: ยุทธศาสตร์การสร้างอนุสาวรีย์ระหว่างไทยกับพม่า ขณะที่ไทยสร้างอนุสาวรีย์ยาโม หรืออนุสาวรีย์สามกษัตริย์

ดร. สุเนตร: การนำเสนอครั้งนี้ยังไม่เปรียบเทียบกับไทยและพม่า เพราะมันซับซ้อนมาก สิ่งที่ทำอย่างเดียวแค่บอกว่าพม่าทำอย่างนี้ ส่วนจะเอาไปบวกกับไทยเป็นอีกเรื่องหนึ่ง กระบวนการสร้างอนุสาวรีย์เป็นเรื่องอำนาจของรัฐในส่วนกลาง น้อยครั้งเป็นเรื่องท้องถิ่น ไม่ว่าจะป็นยาโม แต่ทำไปแล้วมันประสบความสำเร็จในการสร้าง integration คือคนอีสานไม่ได้รู้สึกว่าเป็นไทย แต่ยาโมเป็นฮีโร่ที่เข้ามาผูกโดยส่วนกลาง ซึ่งไม่ใช่แค่โคราช แต่เป็นขบวนการที่รัฐไทย integrate เข้ามาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างรัฐโดยดึงฮีโร่ท้องถิ่น ซึ่งวิธีนี้เป็นกระบวนการที่ทำมายาวนานควบคู่กับ centralization ขอยกตัวอย่างกรณีที่ผมไปให้คำปรึกษาในการสร้างหนังสือสมเด็จพระนเรศวร ภาคแรกฉายที่ภูเก็ต และก็ตามด้วยภาคสองที่ยังไม่เข้าฉายด้วยซ้ำ แต่คนไปคอยหน้าโรงเต็มไปหมด ในแง่ประวัติศาสตร์พระนเรศวรไม่เคยเสด็จไปภูเก็ต อย่างมากไปตกปลาไกลสุดที่เพชรบุรี อันนี้เป็นความสำเร็จในการสร้าง national history ทำให้คนต่างพื้นที่มี memory ชุดเดียวกัน พม่าทำเรื่องนี้มากกับการสร้างกษัตริย์ทั้ง 3 คนที่กล่าวไปในขณะที่พม่ามีคนต่างกันจำนวนมาก ซึ่งต้องใช้เวลา เพราะจะให้มอญมารับบูรณะองง่าย ๆ พุดเป็นเล่นนะ

อ. บุปผา (คณะศึกษาศาสตร์) เมื่อมีชนกลุ่มน้อยจำนวนมาก รัฐบาลพม่าใช้กระบวนการผ่านการศึกษาด้วยหรือไม่ และอีกคำถามคือถ้ารัฐบาลพม่าเป็นเช่นนี้จะส่งผลต่อคนที่อพยพมาอยู่เมืองไทยหรือไม่

ดร. สุเนตร: รัฐบาลพม่าเข้ามาเป็นคนที่จัดการระบบการศึกษาของชาติ รวมทั้งการศึกษาของคนกลุ่มน้อยด้วย ตำราเรียนไม่ได้แยกใช้ งานวิจัยของวิรัช นิยมธรรม เกี่ยวกับบทสนทนาทางการเมืองในตำราเรียนสะท้อนภาพเรื่องนี้ได้ชัดเจน และรัฐบาลพยายามอย่างยิ่งที่ไม่พยายามโปรโมท หรือ belittle ประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มน้อยด้วย เช่น การเรียนภาษาคนกลุ่มน้อยไม่ได้รับการสนับสนุน (encouragement) เท่าไร หรือกรณีการสร้างเมืองพะโคที่สร้างให้เป็นเมืองพม่าในฐานะที่เป็นบริบททางประวัติศาสตร์ แต่ไม่เห็นในมิติของกษัตริย์มอญหรือถ้าทำก็กลายเป็นพม่า รัฐใช้สื่อการศึกษาเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว นอกเหนือจากสื่ออื่นๆ บอกไม่ได้ว่ารัฐทำสำเร็จขนาดไหน แต่ก็ยังไม่สำเร็จนัก เพราะมีความแตกต่างของคนหรือกลไกและความทรงจำจำนวนมาก

สำหรับนโยบายของคนย้ายถิ่น ประเทศไทยอยู่ไม่ได้ถ้าปราศจากแรงงานพม่า ถ้าเป็นจริงจะเดือดร้อนมาก ปัญหาคือเราไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ปล่อยให้พลัดถิ่นในหลายส่วนในการควบคุมพิทักษ์รักษา เพราะการปล่อยลักษณะนี้เอื้อประโยชน์ต่อคนหลายกลุ่ม การขูดรีด (exploitation) การกดขี่แรงงาน คิดว่าเราต้องมาดูระบบเรื่องนี้อย่างจริงจัง ไม่ใช่การส่งกลับพม่า แต่ให้เหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ข้อที่สองเราน่าจะเริ่มคิดถึงกลไกที่ไม่ให้เกิดการไหลอพยพ ท้ายที่สุดเราจะรับได้แค่ไหน แต่คิดว่าปัจจุบันไทยยังมีระบบจัดการไม่ดี ท้ายที่สุดก็ผลักดันออกไป พอต้องการก็กลับตักข้างก็ให้อาเข้ามาใหม่ ปัญหาหลักคือการจัดการระบบ แต่การคืนคนให้พม่าเป็นเรื่องยาก

สรุปความโดย บุชรินทร์ เลิศขลิตสกุล